

उपचार

समयमा नै उपचार नपाएमा भेडा बाखाको शतप्रतिशत मृत्यु हुनसक्छ । जीवाणुले उत्पादन गर्ने विषाक्तको कारण यो रोग लाग्ने भएकोले यो रोगमा उपचार धेरै प्रभावकारी हुँदैन । तसर्थ, रोग रोकथामका उपायहरू नै अपनाउनु पर्छ । यद्यपी निम्न उपचार गर्दा कुनै पशुलाई बचाउन सकिन्छ ।

- Antitoxin उपलब्ध भएमा यो सुई लगाउँदा भेडाबाखा बच्न सक्ने सम्भावना वढि हुन्छ अन्यथा रोगको लक्षण अनुसार उपचार गर्ने गरिन्छ ।
- पेटमा जीवाणु वृद्धि हुन नदिन Penicillin Injection मासुमा लगाउने वा Tetracycline / Sulphonamide Antibiotic खुवाउने ।
- छेरेको लामो समय भई बाखाको शरिरमा जलवियोजन (Dehydration) भएको छ भने सो अवस्थामा नशाबाट Ringer's Lactate सलाईन दिने ।
- पेट ढाडीएको छ भने Antibloat औषधि खुवाउने ।
- दुखाई कम गर्न Meloxicam जस्ता औषधिहरू दिने ।
- यो रोगले स्नायु तन्तुलाई समेत असर गर्ने हुदाँ Vitamin B1 को सुई मासुमा लगाउने ।
- Corticosteroids (Dexona) औषधिको सुई मासुमा दिने ।
- रोग निको भइसकेपछी पाचन नलिमा पुन लाभदायक शुक्ष्म जीवको संख्या वढाउन प्रोवायोटेक्सको खुवाउने ।

Enterotoxaemia रोगसँग मिल्दोजुल्दो अन्यरोगहरू

- PPR
- Plant Poisoning
- Polyencephalomalacia (भिटाभिन B1 को कमी)
- Hypocalcaemia (क्याल्सियमको कमी)
- Hypoglycaemia (ग्लुकोजको कमी)
- Listeriosis
- Rumen Acidosis

रोकथाम तथा नियन्त्रण

- भेडाबाखाहरू यो रोगवाट उच्च जोखिममा हुने हुदाँ यो रोग विरुद्ध अनिवार्य रूपमा खोप लगाउनु पर्दछ ।
 - खोप लगाएको माऊबाट जन्मेका पाठापाठीलाई चार महिनाको उमेरमा र खोप नलगाएको माऊबाट जन्मेका पाठापाठीलाई सात दिनको उमेरमा पहिलो पटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्छ ।
 - कम्पनिको निर्देशनअनुसार पहिलो पटक खोप लगाएको १५ दिन पछि पुनः बुस्टर खोप लगाउनु पर्छ ।
 - त्यसपछी प्रत्येक वर्ष चैत वैशाखमा यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्छ ।
 - साधारणतया माउ र वयस्क बाखामा २ मि.लि. र सानो पाठापाठीमा १ मि.लि. छालामुनि लगाउनु पर्छ ।
- यो रोगवाट बाखाहरूलाई बचाउन बाखाको आहारा अचानक बदल्न हुँदैन र एकै पटक धेरै मात्रामा मकै, चोकर वा दाना अन्न खुवाउनु हुँदैन । साथै पाठापाठीलाई एकै पटक धेरै दुध खान दिनु हुँदैन ।
- भेडाबाखालाई नियमित रूपमा आन्तरीक परजीवि विरुद्धको औषधि खुवाउनु पर्छ ।

रोग निदानको लागि आवश्यक पर्ने नमूना

- दिसा सहित सानो आन्द्राको भाग (करिब १० से.मी.)
- मृगौलाको टुक्रा (करिब २ से.मी.)

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

पशु सेवा विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

email: dg@dls.gov.np, dls.adicd@gmail.com

भेडाबाखामा लाग्ने छमासे (Enterotoxaemia) रोगबारे जानकारी

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

पशु सेवा विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

परिचय

Enterotoxemia भेडा र बाख्राहरूमा लाग्ने एक महत्वपूर्ण प्राणघातक रोग हो। भेडाबाख्रालाई एकै पटक धेरै अन्न खुवाउँदा यो रोग देखिने हुनाले यो रोगलाई Over eating disease पनि भनिन्छ। सबै उमेरका भेडाबाख्रालाई यो रोग लाग्ने भएता पनि विशेष गरी छ महिना मुनि उमेरका पाठापाठीलाई बढि लाग्छ। यो रोग तिक्षण र दिर्घ दुवै रूपमा देखिन सक्छ। यो रोग बाख्रामा भन्दा भेडामा बढि देखिन्छ र भेडाबाखा बाहेक अन्य पशुलाई पनि देखिन्छ।

कारक तत्व

यो रोग *Clostridium perfringens* नामक जीवाणुको कारणले लाग्दछ। यो ग्राम पोजेटिभ जीवाणु हो। यो जीवाणुका पाँच स्ट्रेनहरू Type A, B, C, D र E रहेका छन्। सबै प्रकारका स्ट्रेनहरूको संक्रमणले भेडाबाख्रामा विभिन्न असरहरू देखा पर्छ। तर यी मध्ये Type D सबैभन्दा प्रमुख स्ट्रेन हो। Type D बाट उत्पादन हुने Epsilon टक्सिन सबैभन्दा असरयुक्त टक्सिन हो।

यी जीवाणु सामान्यतया सबै स्वस्थ भेडा र बाख्राको पाचननलिमा कम संख्यामा पाइन्छ तर जब भेडाबाखाको आहारमा एक्कासी परिवर्तन आउँछ जस्तै बढी कार्बोहाइड्रेट भएका अन्न आहाराहरू खुवाएमा र पाठापाठीलाई एकै पटक धेरै दुध खुवाएको अवस्थामा यी जीवाणुहरूको संख्या आन्द्रामा हवातै वृद्धि हुन्छ। यि ब्याक्टेरियाहरूले आन्द्रामा विभिन्न प्रकारका विषाक्त (विशेष गरी Epsilon) पैदा गर्दछन जसले गर्दा भेडाबाख्रामा Enterotoxemia रोग लाग्छ।

रोग लाग्न सहयोग गर्ने तत्वहरू

- अत्याधिक मात्रामा दूध खाएमा।
- अत्याधिक मात्रामा कार्बोहाइड्रेट तथा प्रोटिनयुक्त अन्न वा आहारा खाएमा।
- कक्सिडियोसीस र आन्तरिक परजिविहरूबाट अधिक संक्रमण भएको अवस्थामा।

लक्षणहरू

- कुनै पनि लक्षण नदेखाई एक्कासी मर्ने
- कराउने, खान मन नगर्ने, पेट फुलिने
- खुट्टाले पेटमा हिकाउने
- पातलो हल्का रगत मिसीएको दिसा गर्ने
- श्वास फेर्न गाह्रो हुने
- उठवस गर्ने, लड्खडाउने, टाउको बटार्ने, फनफनी घुम्ने
- मूर्छा पर्ने, दाँत किट्ने
- लक्षणहरू देखिएको केहि समय भित्रै मृत्यु हुने।

निदान

- लक्षणको आधारमा रोग शङ्का गर्न सकिन्छ।
- पोष्टमर्टम परीक्षण गरेर पनि रोग निदान गर्न सकिन्छ।
- ELISA विधिबाट आन्द्रामा भएको लादी/दिसाको परीक्षण गरी विषाक्तको प्रकार र मात्रा पत्ता लगाउन सकिन्छ।
- जीवाणुको कल्चर गरेर समेत यो रोगको निदान गर्न सकिन्छ।
- पि सि आर परीक्षणबाट जीवाणुको स्ट्रेन समेत पत्ता लाग्दछ।
- पिसाबमा ग्लुकोजको मात्रा बढी (Glycosuria) हुने।

पोष्टमर्टम परीक्षण

- मृगौला सुनिने र नरम हुने (Pulpy Kidney Disease)।
- आन्द्राको धेरै भागमा रक्तश्राव हुने।
- आन्द्रामा भएको लादी प्रायः रगत र कुहिएको पदार्थले भरिएको हुने।
- मुटुको वाहिरी भागमा रक्तश्राव पनि देखिन सक्छ।
- फोक्सो रातो तथा कालो हुने र फोक्सोमा पानी जम्मा हुने।

मृगौला सुनिने, नरम र कालो हुने

आन्द्रामा रक्तश्राव हुने